

ZSIGMOND JÓZSEF

RÉGI HALÁSZAT A FELSZŐ-MAROS MENTI MAGYARÓN

A Felső-Maros menti utazó, amidőn a Marosvécs—Magyaró—Déda közötti útszakaszon kitekint a vonatablakból, hullámzó búzatáblákkal és haragoszöld kukoricaföldekkel váltakozó, dúsán termő dűlőket láthat a vasútvonal és a Maros folyása között elterülő lankán; kaszálórétet csak imitt-amott, a vizenyős, kavicsos árterületeken. De nem mindig ilyen volt ez a vidék, ahogyan napjainkban látható: jelenlegi arculatát a csaknem félévezreden át tartó lecsapolási munkálatok, valamint az utóbbi évszázadokban végzett folyószabályozások után nyerte. Az első szabályozást a XVII—XVIII. században épülő vízimalmok részére létesített malomárkok és a *nagy*, illetve *kicsi gátak* fölépítése során végezték. A második nagyobb mérvű szabályozás, a folyómeder mélyítésével és takarításával, az 1877-ben a Maros felső folyásának tutajozhatóvá tétele végett létesült Első Szászrégeni Tutajkereskedő Társaság (Floss-Kompania) nevéhez fűződik.¹ A századforduló utáni években az ún. székely körvasút építése alkalmával is végeztek némi szabályozó munkálatokat vasútvédelmi célból. Mindezekon kívül a tagosítás után a Maros melletti földtulajdonosok csonkának nevezett partvédők és *vízvetető sarkantyúk* építésével, a partok fásításával szintén igyekeztek medrébe szorítani a néha-néha szilajkodó folyót.

Kétségtelen, hogy a folyószabályozások és ármentesítések fölmérhetetlen hasznot jelentettek a partmenti mezőgazdaságnak, az árvizek ellen pedig nagyobb biztonságot a lakosságnak. Ugyanakkor azonban a Maros megrendszabályozása, valamint az 1930-as években is tartó nagyarányú tutajozás² súlyos csapást mért a folyó élővilágára. S mintha a Maros is ismerne valamiféle igazságot, és ahhoz is tartaná magát: „Ha kevesebbet adtok, kevesebbet kaptok.” Árvizei egyre kevesebbet ragadhattak el az ember táplálékából, de ő sem nyújtott oly bőséges vízi táplálékot az embernek, mint egykor. Az eltűnt holtágak, meleg öblök és egyéb szélvizek még a századforduló előtti időkben is a Maros élővilágának valószínű víziparadicsomai voltak, ahol háborítatlanul ívhattak a halak és növelhették porontyaikat a dús táplálkozás lehetőségei között.

1. A halászat korlátozását még Magyaró létezése előtt kimondja Kálmán király első dekrétuma, utalva I. István király utasításaira, ti. hogy a folyóvizek, tavak és halastavak, amelyek nincsenek az egyházak vagy kolostorok birtokában, királyi ellenőrzés alá tartoznak; azonban a köznépnek halászati joga van „napi szükségletére”.³

Valószínű, hogy Magyaró legrégebbi lakói is éltek ezzel a joggal, és táplálkozásukban jelentős szerepe lehetett a halaknak, hisz a hét és fél évszázados település lakói csaknem félezer éven át viaskodtak a tavak, nádas mocsarak és szélvizek lecsapolásával, amíg termőfölddé varázsolták a folyó menti határrészeket.⁴ A legöregebbek még ma is emlegetik, hogy a régi világban a Maros a kertek alját mosta.

Az is valószínű, hogy annak idején mindenik családban lehetett valaki, aki értett a halászathoz, és alkalomadtán, a család élelmezésének pótlására, vagy pedig az akkori böjtös napokra a szükséges halmennyiséget

kifogta a haltól hemzsegő folyóból. Erről bizonykodik az alábbi népdal: „Magyarói halászlegény vagyok én, / A Marosból aranyhalat fogok én. / Kiesett az aranyhal a ritka hálóból, / Én is kiestem a babám karjából.”

A halászat szempontjából ugyancsak jelentős lehetett Magyarón a XIV. század első felében mesterségesen kialakított halastó is, amelyet Losonczy Dénes fia Tamás, a székelyek ispánja, mint a falu határának akkori örököse és tulajdonosa létesített az időközben fölépített *Mentővára* tartozékként a *Vadaskert* szomszédságában. Félézer év múltán mindkét határ rész ma is őrzi a *Halastó* és *Vadaskert* elnevezéseket. Akkoriban jóformán mindenik vár, udvarház és kolostor körül voltak halastavak, hiszen azoknak az asztalára, akik a vallástól előírt sok böjtnapon nem akartak koplalni, halétel kellett, és a böjti vagy böjtös eledelt, a halat e halastavak szolgáltatták.⁵

A XVII—XVIII. században külföldi hatásra vált uralkodóvá az a jogi felfogás, amely a halászatot a vadászathoz hasonlóan *regale* eredetűnek, vagyis nemesi előjognak tekintette. Ettől fogva a halászathoz való jogot már „kisebb királyi haszonélvezetként” kezelték, s a halban gazdag víz tulajdonjoga a földbirtok függvénye lett. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a földbirtokos bizonyos vízterületeket a jobbágyok számára tilalmassá tett, mások használatáért pedig szolgáltatásokat követelt tőlük, vagyis a késő feudalizmus idején a halászathoz való jogot csakis ellenérték fejében szerezhették meg a jobbágyok.⁶ Magyarón szintén a jobbágytartó földbirtokosoké volt a halászat joga. Közülük egyesek udvari halászokat tartottak, mint ahogyan ez kitűnik az 1785—86. évi jobbágyösszeírásból is: Alsó István magyarói földesúr jobbágyai között egy Párducz Juvon nevezetű udvari halász szerepel.⁷ Ugyanakkor más földesurak kötelező szolgáltatásként bizonyos mennyiségű halat is követeltek jobbágyaiktól. Erről vall egy 1662. április 4-i utasítás, amelyben báró Bánffy Zsigmond a gödemesterházi, illetve maroshévízi fűrészmalmainál dolgozó jobbágyainak a kötelező mennyiségű rönkszállítás és deszkavágás mellett elrendeli: „...Azonkívül tartoznak galóccával... lepényhallal... azok szállításával Mogioroigh” (vagyis Magyaróig).⁸ Az 1820. évi jobbágyösszeírásban még két hasonló példát találunk: Benczédi József földesúrnak, valamint a magyarói ref. eklézsiának „emberei egyebek mellett 8—8 font halat” is adtak évente.⁹ Ezek az írásos bizonyítékok tanúsítják a jobbágykori halászat társadalmi körülményeit, de a halászati módot és eszközöket sehol sem említik.

A szabályozatlan halászatnak az 1888. évi halászati törvény vetett véget, amely a halászatot halfajok és időszakok szerint szabályozta: megszabta, hogy csak 20—25 cm-nél nagyobb példányokat lehet kifogni; előírta a tilalmi időt, az egyéb tilalmakat és büntetéseket. 13. paragrafusa így hangzik: „Feltétlenül tiltva van a halakat lövés, szúrás, ütés és mérgezés által fogni.” Végül pedig szabályozta a halászhálóok milyenségét és nagyságát is.¹⁰

A szigorú halásztörvényt kezdetben úgy-ahogy betartották, de már a századforduló után és főleg a két világháború közötti időszakban újra elharapódzott a tiltott eszközökkel való halászat.

2. Magyarón a halászat mindig kiegészítő jellegű tevékenység volt, hiszen a társadalmi termelés alapja évszázadokon át a földművelés és az állattartás. A XIX. század második felétől a föld nélkül maradt zsellérek

és a népszaporulat következtében kevés földből élő jobbágy-leszármazottak rászoktak a tutajozásra és a *havasolásra*, azaz erdőkitermelő munkára.¹¹ A halászat, mint amolyan mellékfoglalkozás, mindig ezek közé a meghatározó jelentőségű társadalmi termelési formák közé illeszkedett, hogy a társadalmi igényeket pótlólag kielégítse. Sem okirat, sem a hagyományörző emlékezet nem tud Magyarón ősi halászközösségekről. Egyesek földjeik művelése mellett, mások a havasi munkák szünetében, ott-honi tartózkodásuk idején olykor-olykor halászgattak táplálékuk kiegészítésére.

A havasi munkában megrokkant vagy már nem munkaképes öregek ugyancsak a sok türelmet, tapasztalatot igénylő halászattal igyekeztek magukat hasznossá tenni a családban. Ők valóban azt tartották, hogy „a víz a szegény ember fejőstehene”. Suhanc gyermekek és serdülő legénykék szabad idejüket szintén szívesen töltötték a Maros melletti berkekben, vagy a Fickó-patak mentén csoportos halászattal. Különösen a román lakosság körében a szigorú egyházi böjtök csaknem általánossá és jellegzetessé tették a halászatot. Akadt a faluban néhány olyan család is, amely még a harmincas években is főfoglalkozásként üzte a halászatot. „Vótak, akik állandóan a Marost lesték, mint Marina Pétra, az öreg Marószka s a fia, Nyeile, s apám is, az öreg Szamosán bácsi, s még mások is” — mondotta 1972-ben fő adatközlőm, a 74 éves, azóta már elhunyt Szamosán István Géza. Ezek eladásra is fogtak, „amikor vót szerencsés fogás”, de az bizony csak úgy járta, hogy „ecce hopp, s máccó kopp”, ahogy a szerencse hozta.

Mindenesetre a magyarói halászok nem tudták kielégíteni a lakosság halfogyasztási igényét. Ezért a Maros túlsó partján fekvő Disznajó halászházai, illetőleg asszonyaik, mint pl. az öreg Csiszárné már a kora reggeli órákban házról házra járva árulták Magyarón a halat, darabszám szerint, „szemmértékre”.

Idézett adatközlőm állítása szerint neki még az ükapja is *halász* volt, s apáról fiúra öröklődött a „mesterség”. Ő maga ugyan *havasoló ember* volt, de amellet halászott is, főképp *jégmenészkor* (jégzajlás), áradások alkalmával és szabad idejében, amikor „biztos fogásra számíthatott”. A halászok kiválóan ismerték a vizet, annak színét, állását, átérték áradásait, mert a Maros a falu mellett hosszanti irányban folyik, s még két kisebb patak is átszeli. Ismerték a halak járását, természetét, tartózkodási helyét. Tudták, mikor ívnak, melyik időszakban mivel táplálkoznak, hol pihennek, mikor melyiket kell a *sugában* (öblöcske) vagy a *gübbenős* (mélyedésses) állóvizekben keresni. Azt is tudták, hogy „újság [újhold] idején jár a hal”, de „holdfogyasztkozásakor ne menj halászni”, sem amikor vihar közeleg, mert „akkó fejjel lefelé áll a vízfeneken.” „Tiszta vízben nappal nem sok az eredmény, csak *ungycával*.”¹²

3. Legfontosabb halfajták a Maros eme szakaszán és a két patakban a közönséges vésettajkú *paduc* (*Chondrostoma nasus*); a *balindnak* nevezett ezüstös balin (*Blicca björkna*), amely fürdés közben fénylő hasát villogtatja; a *keszeg-félék* (dévérkeszeg: *Abrami brama* és a közönséges keszeg: *Leuciscus idus*); a ragadozó *önhal* (*Aspius aspius*); *márna-félék* (rózsa-márna: *Barbus barbus* és *kövímárna*, azaz Petényi-márna: *Barbus meridionalis* Petényi); régebb a *gáttanyákban* (gátak fölötti nagyvizek) és gátak alatti *lajban* (csatorna) bőven élt *harcsa* (*Silurus galania*) és *csuka* (*Esox*

lucius); kevesebb mennyiségben fordult elő a *kárász* (*Carasius carasius*) és még gyéribben a tengerből „nyaralni” felvetődő *menyhal* (angolna: *Anguilla anguilla*). A népi táplálkozás szempontjából kevésbé értékes fajok közül említésre méltó a *cigányhal* (compó: *Tinca tinca*); a *pirka*-félék és *vörösszeműek*, a *babéc* (botos kölönte: *Cottus gobio*); a *pinavágónak* nevezett vágó csík (*Cobitis taenis*), a *gringye*¹³ (kövi csík: *Nemachilus barbatulus*) és a már nagyon ritka *csikhal* (réti csík: *Misgurnus fossilis*). Az utóbbi fajoknak nincs gazdasági jelentőségük, újabban csak csalinak használják a horgászok.

E fajták sajátos formájához, nagyságához, évszakok szerinti viselkedéséhez, az időjáráshoz igazodva különböző szerszámmal halásztak. Egyszerű, könnyen kezelhető, de biztos fogást ígérő szerszámaikat maguk készítették, csupán a hálókötést és a *halásztarisnya* készítését végezték az asszonyok.

A legilletékesebb szakemberek véleménye szerint „a magyarság ősi foglalkozásai közül a halászat hagyományos módjairól Erdélyben máris csak néhány idős ember emlékezik”.¹⁴ Ez a meghatározás Magyaróra is érvényes, mert ma már nehezen lehet fölidézni, hogy a régi öregek miként halásztak, amikor halban bő vizek jártak, s amikor még engedély sem kellett hozzá. Ezért a korabeli halászati eljárásokat és eszközöket csak adatközlőm „leadására” („Én leadom, ahogy apámtól s apómtól láttam s tanultam, s ahogy én is folytattam”), valamint saját ismereteimre alapozhattam.¹⁵

4. Magyarón és környékén, amint alább látni fogjuk, a halászat több módját ismerték. A csónakból való *kerítőháló*s és *vetőháló*s halászatot ezúttal mellőzzük, mert ezeket a környéken emberemlékezet óta csak a szomszédos disznajói halászok folytatták.

a) Az *emelőháló* biztosította a legeredményesebb halászatot. Ez az 1,5×1,5—2×2 m nagyságú, 1,5—2 cm-es szemekkel kötött keresztkávás, nyeles háló 4—6 m-es rúdja (nyele) vékony végénél egy csuklós szerkezettel volt a kávakeresztre szerelve. Három szál kenderfonalból sodort *házcérnából* kötötték, fából készített *hálókötő-tú*vel. Kora tavasztól késő őszig halásztak vele. Legeredményesebb volt a *hálózás* jégmenéskor és áradások idején, amikor a védettebb gűbbenőkbe, csonkák és vízvetetők alá, holtágakba vagy épp az áradással keletkezett tavakba szorultak a veszélytől menekülő halak. „Ijenkó nem vót elég a tarisnya.” Halásztak esős időben, eső utáni zavarosban és éjszaka is. Az éjjeli halászatra két-három halász társult, hogy valamilyen baj esetén egymáson segíthessenek. A nagy hálókkal inkább a Marosban halásztak, a kisebbekkel pedig a Malomárokban és a Fickó-patak alsó folyásán. A nyeles emelőhálóval mindig a partról halásztak, a vízben csak nyári időben *lábaltak*. A hosszú nyelű hálót a partról benyújtották, ameddig csak ért, rúdjánál fogva leszorították a vízfenékre, és a vállukra helyezett rúdvéget átkarolva, leszorítva tartották. „10—15 percnként emelgették, és ha nem vót fogás, tovább mentek más [hal]tanyát keresni.” A kifogott halakat egy nyakba akasztott, vékás nagyságú kendervászon-tarisznyába tették.

b) A *krisznyik*¹⁶ (1. rajz) nyél nélküli keresztkávás merítőháló 1,5×1,5—2×2 cm szemekkel, három-négy szál kenderfonalból sodort vastagabb cérnából kötve, hogy ha a gyökerekbe akadt, könnyen ne szakadjon. Ritka szövésű vászonból is készítették. Alakja a trapézhoz hasonlított:

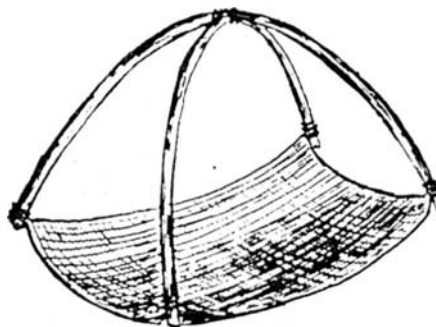
1,2—1,5×0,6—0,8 m-es méreteivel lebberényebb volt a nyeles hálónál. A *krisznyikolás* vízben járó halászat, ezért csak a meleg hónapokban folytatták. A *krisznyikoló* a víz folyásával szembe haladva, tapogató mozdulatokkal merítget a gyökerek és partmenti padmalyok alá. Eredményesebb, ha ketten halásznak: az egyik *csákjával* vagy hosszú nyelű *hajtóseprűvel csubogatja* a vizet fentről lefelé, a krisznyikos belemerítget a zavarosba és zsákmányát a vászontarisznyába csúsztatja. A krisznyikolást inkább a helybeli és szomszédfalusi románság folytatta, mert a gyakori böjtös napokra ezzel biztosabb volt a fogás: „Kicsit-nagyot, mindent kiszedtek, úgy, ahogy jött.”

A kosárfonó cigányok fűzfavesszőből készített, ritka fonásos kosaraikkal csubogatták a Fickó-patak vizét.

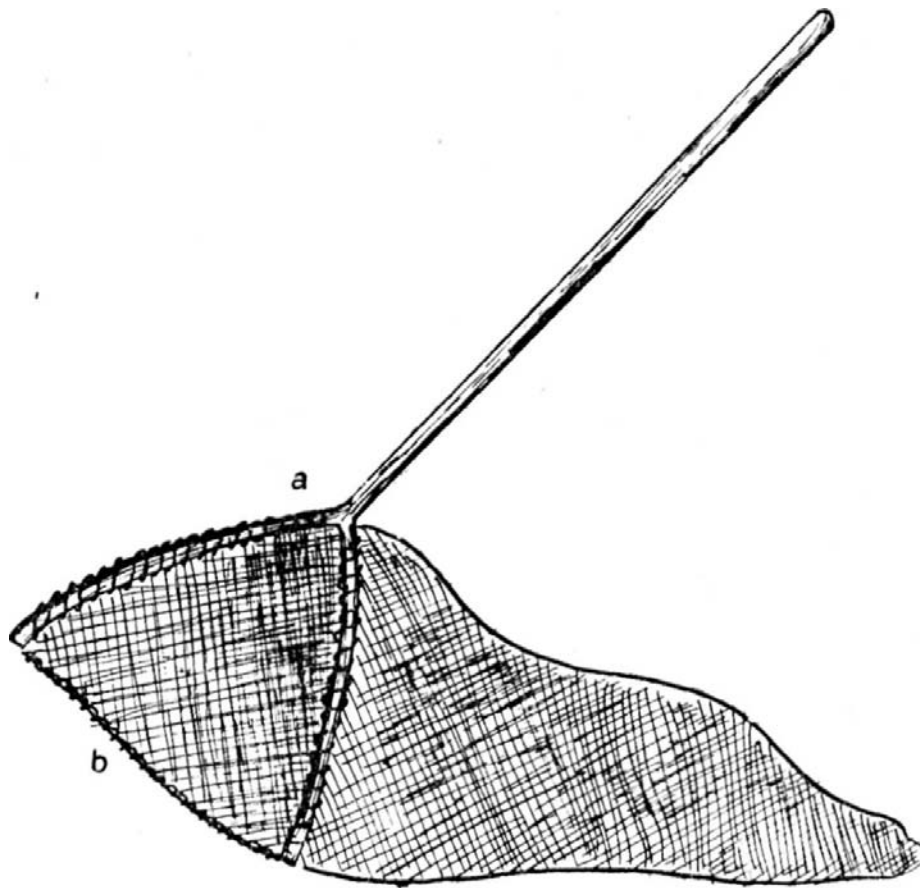
c) A *farszákot* (farszák, azaz zsákháló, 2. rajz) ugyancsak vastagabb cérnából, 1,5—2 cm-es szemekkel zsákformára kötötték, és egy 60—80 cm-es nyílású, U alakú villás, 2—3 m hosszú, *mogyorójanyélre* szerelték. A vele járó halászat hasonlított a krisznyikoláshoz, azzal az előnnyel, hogy nem kellett föltétlenül vízben járni, mert a partról is merítgethettek vele. Ezért kora tavasztól késő őszig használhatták. A farszákkal, akár csak a krisznyikkel, rákot is foghattak.

d) A *varsát* (3. rajz) nyílegyenes, vékony *ficfavesszőből* (*Salix*) kötik: a rövid, vékonyabb vesszőkből a 40—50 cm-es *versikét* (tölcsér), a vastagabb és hosszabb vesszőkből pedig az 1—1,5 m-es *varsahasat*. Először a versike készül: a vesszők vastag végét *előarasznyira* (kisarasz) laposra faragják és a varsa *száját* alkotó, 40—50 cm-es nyílású, félkör alakú *kávára*, fonják hurokkötéssel, 1—1 cm-es távközökkel. Majd tenyéryi távközökön körbefonják lúgos vízben vagy trágyalében puhított vadkomló-venyigével (*Humulus lupulus*), fokozatosan kúp alakra szűkítve; végződésénél ökölnyi lyukat hagynak, amelyen át a halak a varsába juthatnak. Ezután a káva mögötti venyigesorra fonják vagy bújatják a varsa hasát alkotó hosszabb vesszőket. Ezeket is arasznyi távközöknél venyigével körbefonják, a hasközépen egy megfelelő méretű abronccsal gömbölyűre kifeszítik, és a vesszők hegyéből képződő *farkát* összekötik. A vesszőt kora tavasszal, a mezge megindulása előtt szedik.

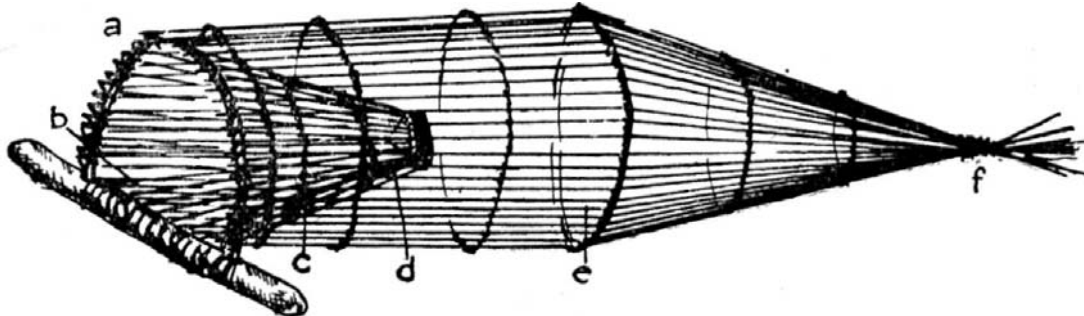
A *varsázás* ideje tavasszal, a vadkékény virágzásakor kezdődik, amikor a ivásra készülődő halak felfelé húznak, hogy ívóhelyeikre: a szélvizetekbe és a patakokba juthassanak. Ez a halvonulás az ívás kezdetéig, kb. két hónapig szokott tartani: „Ez a varsázás szezonja.” *Varsázni* inkább a folyó közelében lakó süldő legénykéek szoktak, akik már jó előre felosztották egymás között a varsázó helyeket, a gübbenős haltanyákat, és mindenki kicövekelte a maga részét. A tanyák fölötti *csurinkálós* (porondos) részeken a vízszintet meghaladó, kőből rakott *gerdussal*¹⁷ elzárták a vizet, középen a *sugában* (sekély sodrásban) helyet hagytak a varsának. Nap-

1. *Krisznyik* (merítőháló)

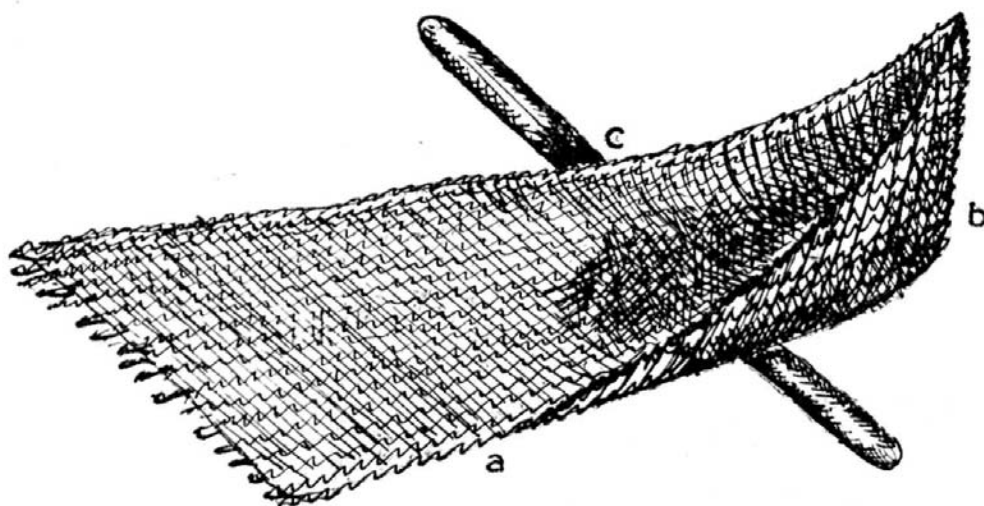
2. Farszak (zsákháló): a) villás mogyorófanél; b) szája

3. Varsa: a) kávája; b) szája; c) nyaka; d) versike, ahol a halak beleúsznak; e) hasa, abronccsal kifeszítve; f) farka, összekötve

haladat előtt helyezték el a varsákat *száj*jal lefelé: a káva két *szarvát* és a varsa farkát nagy kövekkel lenyomtatták. Azután kövekkel berakták, majd kapával húzott *poronddal* beépítették a varsa elejét a gerdusba, s így a felfelé húzó halak a varsa száján kiáramló vízszugán a varsába kerültek. Közösen vagy felváltva őrizték a varsákat, mert bizony varsalopás is történt nemegyszer. Éjfél körül vették ki, amikor már rendszerint megszűnik a halvonulás. Jó *haljárás*kor félvékánál is többet fogott egy-egy varsa. A halakat a varsa kioldott farokrészén rázták ki.

e) A lészának is nevezett *bocskorvarsát* (4. rajz) szintén fűzfavesszőből fonták, a sövénykerítés fonásához hasonló eljárással, 1,5—2×0,8—1 m-es nagyságban, majd egyik végét a bocskor orrához hasonlóan dróttal össze-

4. Lésza vagy bocskorvarsa: a) lapja; b) orra; c) nyaka, aláhelyezett rúddal
(1—4. Kovrig Ildikó rajza)

erősítették. Ősszel halásztak vele, „amikor az égerfa lapuja úszott a vizén, s megfordult a haljárás”. A Maros szélvízi ágait vagy a patak medrét V alakú gerdussal zárták el, s a közepére terelt sekély vízbe tették a lészát orrával lefelé. Nyakrésze alá keresztbe karvastagságú *rudat* helyeztek, s miután kétoldalt lenyomtatva a gerdusba építették, *hanyattörték az orrát*, és egy nagy lapos kővel lenyomtatták vagy lecövekelték. Így a vízen lefelé igyekvő halak a csaknem szárazon maradt nyakrészen átvergődve belekerültek a lésza orrába, ahonnan már nem volt menekvésük. Lészával napközben is lehetett fogni, különösen hajtással, de eredményesebb volt az éjjeli halászat.

f) A *szigonyos* halász felszerelése: méteresnél magasabb *faláb* (gólyaláb); egy hónaljig érő hosszú bot, alsó végén vaskarikával és hosszú kovácsolt *jégszeggel*; megfelelő hosszúságú nyélre szerelt négyágú *szakállas szigony* és a nyakba akasztós halásztarisznya. Halászáskor a víz partján felkötötték a falábakat. Jobb kézben a szigonnyal, bal kézben a bottal támaszkodva, zajtalan léptekkel indultak felfelé a Maroson, s lesték a vízfenéken, kövek mellett lapuló halakat, hogy óvatosan, de biztos szúrással elkaphassák. Fogás után a halász bal hónaljával botjára támaszkodott, hogy a szigonyra került halat kivehesse és tarisznyába csúsztassa.

Szigonyozni legalább ketten mentek, hogy szükség esetén egymáson segíthessenek. Leginkább őszi időben, egész a tél beálltaig szigonyoztak, amikor a hal már nem járt élelem után és mozdulatlanul lapult a vízfenéken. A régi időkben télen is szigonyoztak a jégbe vágott lékeken, de kevés eredménnyel. A szigonyozást inkább a románság folytatta karácsony nagyböjtje idején.

A patakokban különösen a gyermekek evővillával halászták a gringyét és babécot. Egy *gringyésző* a kertek alatt csurinkáló Temető-patakban kalapnyi gringyét is foghatott, biztosítva a család napi vacsoráját; puliszkalisztbe *hempergetve* vagy tojással lesütve, puliszkával ették. Káposztalébe vagy hagymáslébe is szokták főzni.

g) *Ungyicával* nagyon sokan halásztak, gyermekek-felnőttek egyaránt. A 3—5 m-es mogyorófavesszőre csizmadiaszurokkal bekent házicérnát kötöttek, annak végére került a bolti horog. Úsztatónak náddugót vagy kukoricakóré-darabkát használtak. Csaléteknek tavasszal inkább *mónárka* és *cserebogár*, nyáron pedig *sáska* és *nyű* (földi giliszta) járta. Nagy halásznál a csalétek az időszak és a halfajták szerint változott; nemegyszer a kendermagos kakas nyaktollából műlepkét is készítettek. Adatközlőm szerint „nyáron, amikor beállott a halászvíz, letettük a hálót és vettük az ungyicát. Ha jól ment, megtőtt a tarisnya. Sokszó többet fogtunk ungyicáva, mint máskó hálóra.”

A horgászat az egyetlen halászati mód, amelyet napjainkban is engedélyeznek.

h) A minden időben tiltott *maszlagolással* csak az orvhalászok vagy virtuskodó kamaszok halásztak. A boltból vásárolt *maszlagot* kiszárítva apróra törték, vagdalt máj pépjébe kavarva a napon kiszárították és újra porrá zúzták. Halászáskor kiszemelték a félreeső haltanyákat, bolygós vagy álló vizeket, a *maszlagport* beleszórták, és nemsokára kézzel is fogdoshatták a felszínre, még inkább a víz szélére kerülő szédült halakat. Amikor nem kaphattak üzleti *maszlagot*, gyűjtöttek *matraguna-* (maszlagos nadragulya: *Atropa belladonna*) vagy *vadmaszlag-* (csattanó maszlag: *Datura stramonium*) bogyót vagy esetleg *billincsmagot* (beléndek: *Hioscianus niger*), és ugyanolyan eredménnyel maszlagoltak vele.

i) A robbantásos halászat inkább az első világháború után harapódzott el, a háborúból visszamaradt *hűzlik*, *patronok* vagy *ekrazit* segítségével. Már megelőzőleg is ismerték a *meszezéses* robbantást: sörös vagy régi limonádés csuklós-dugós üvegekbe háromnegyednyi vizet töltöttek, arra mézport tettek és a jól elkötött üveget a kiszemelt mélyvízbe hajították. Robbanás után hálóval vagy kosárral merték a felszínre került halakat. Bár rejtve végezték az efféle halászatot, előbb-utóbb mégiscsak kitudódott, és a falurendtartáshoz hűen ragaszkodó közösség elítélte ezt meg a maszlagoló halászokat egyaránt. A robbantásos halászatnak nyomorékká lett áldozata is akadt.

j) *Tókálással*¹⁸ a gyermekek halásztak nyári időben, fürdés közben, leginkább játékos kedvükben, de így is összekerült egy-egy kalapnyi apró halacska. A kézzel felbírható nagyobb köveket teljes erőből a folyó széléin a vízből kiálló nagy kövekre csapdosták. A kő alatt levő halak: pirkák, vörösszeműek vagy kövimárnák az ütődéstől kifordultak a víz színére.

5. Magyarán a harmincas évek végéig szokásos volt a csaknem minden évben egyszer megrendezett *hajtóhalászat*. Őszi alacsony vízállás idején rendezték, miután megfordult a haljárás, de még mielőtt a víz lehült volna. Ezt a *társashalászatot* hatósági engedéllyel végezték, esetenként a két szomszédos falu: Magyaró és Disznajó összetársult halászhajtatásai. Szükség volt 30—50 halászra és majdnem ugyanannyi hajtóra, akik a meghatározott napon és helyen — rendszerint a két község alsó határvonalánál — már korán reggel összegyülekeztek. A halászok nyelükről leszerelt hálót, krisznyikeket és farzsákokat, a hajtók pedig csobogató csáklyákat és halseprűket vittek magukkal. A Marost lentről kezdve szakaszonként hajtották. A vizet keresztülállták, mégpedig középen a nagyhálósok, a szélek felé a kisebb hálósok és a krisznyikosok s a partok mentén a farzsákosok. A vízszakasz felső felétől a hajtók nagy csobogtatással lefelé indultak, s a

felzavart vízben megriadt halak sorra a hálókba s onnan a halásztarisznyákba kerültek. Két-háromszáz méteres szakaszokat véve folytatták a hajtóhalászatot a faluk felső határvonaláig. A szakaszonkénti zsákmányt mindig kiürítették egy deszkázott szekérbe, amelyre egy előljáró, néha csendőr is vigyázott.

Délidőben ebédszünetet tartottak, s a parton rakott tüzek mellett falatozás és pálinkázás közben elbeszélték élményeiket. Befejezés után a kifogott halmennyiségből illendő adagokat raktak bírónak, jegyzőnek és csendőrőrmesternek kóstoló fejében. Azután három részre osztották a zsákmányt: egy rész illette a főszolgabírói és főispáni hivatalt, két részt pedig egymás között osztottak szét.

A falu területén folyó Malomárkát más alkalommal csak a helybeli halászok hajtották meg.

A havasoló erdőmunkások és a havasi pásztorok közül sokan értettek a *pisztrángász*áshoz. Szabad idejükben — korán reggel vagy estefelé — horoggal halásztak a havasi patakokban fehér giliszta, tokoskárász, molnárka és sáska csalétekkel. Aki nem értett a horgászáshoz, *apasztással* halászott: a helyenként kétfelé ágazó patak vizét gyepetglákkal eltérítették egyik ágba, és a víz nélkül maradt másik mederből kézzel szedték ki a ficáncoló pisztrángokat. Eredményes volt az éjjeli halászat is a késő őszi pisztrángíváskor. Fenyőgyantával szurkozott fáklyával — a 30-as években már inkább zseblámpával — megvilágították az ívóhelyeket, és evővillával szurkálták sorra az egymás mellett ívó pisztrángokat. „Csak bátorság és egy kicsi reszkir kellett hozzá”, mert a törvény súlyosan büntette az effajta orvhalászatot.

6. Magyarón csak a férfiak foglalkoztak halászzal, kivéve az első világháborús időket, amikor az asszonyok is reáakényszerült néha-néha, különösen olyan családokban, ahol hiányzott a férfi és a fiúgyermek. Ekkor volt időszerű egyik lokalizálódott népdalunk is: „A magyar híd alatt / Lányok fogják a halat. / Fehér tányérba teszik, / A legénynek úgy viszik. / Én is ettem belőle, / Szerelmes lettem tőle.” Vagy tréfás változatban: „A magyar híd alatt, hm, híd alatt / Lányok fogják a halat, hm, trilári, hm. / Hazamennek vizessen, hm, vizessen, / Nem fogtak egy halat sem, hm.”

Bár az asszonyok nem halásznak, annál jobban értenek a hal elkészítéséhez: ritkán ehetni olyan ízletesen elkészített *töltöthalat*, mint amelyet a magyarói asszonyok sütnék. A nagyobbacska halak gyomorüregét szokták megtölteni főtt tojás, apróra vágott vöröshagyma és apró szalonnakockák olajjal leöntött keverékével; sóval, borssal és paprikával fűszerezik. A megtöltött halat fehér cernával körültekerik, puliszkalisztbe hempergetik és zsíros tepsiben kisütik.

7. Az utóbbi évtizedekben a malmokat hajtó vízikerekeket felváltotta a motor. Megszűnt a vízimalmok világa, eltűntek a gátak, zsilipek és záportartók. Velük együtt eltűnt a Malomárok is. A Kelemen- és Görényi-havasok összeérő lábainál a *szurdukokból* (szakadékokból) Déda-Bisztránál kirohanó szilaj folyó féktelenül folyhat „leazon”. Adatközlőm szavaival élve: „A Maros is másképpen viselkedik, mint régen: megvótak a gátak, a nagy Malomárka, s az a sok-sok martvédő csonka. Vót is hal bőven. Mára szabad útja van a Marosnak, meggyorsult a fojása, kevesebb az állóvíz, a gübbenős haltanya... S az a sok porondkotró her-

nyótalpas is: összevissza járják-túrják az egész Maros medrét. De meg is látszik, mert erősen lecsappant a halak száma.”

Valóban ez ma a helyzet a Marosnak ezen a vidékén. A meggyorsult vízfolyás mellett mintha a víz mennyisége is kevesebb lenne, mint régen volt. A falu alsó határánál, a disznajói oldalon felállított mérőberendezés rendszeres vízálláskor 0,42—0,46-ot mutat, vagyis a másodpercenként lefolyó víztömeg 5—6 köbméternyi.

Mindössze hovatovább halványuló emléke él a régi halászvilágnak, amely átadta helyét a sporthorgászatnak: manapság csak ezt az egyetlen engedélyezett halászati módot folytatják. Sok ügyes horgász van a faluban, akik korszerű felszereléssel külön-külön paducra, balinra, márnára „specializáltak” magukat — de nálunkfelé is már csak sportteljesítmény lett a halfogás.

JEGYZETEK

¹ Állami Levéltár, Marosvásárhely. 4. sz. *Társas czégjegyzék*, V. k. 21/1. sz. Bejegyezve 1877. jan. 16-án 440/877-es engedélyezési számmal.

² Legújabb összefoglalások Czeglédy János [Markos András]: *Tutajozás a Maroson a múlt században*. Ethn. LXXX (1969). 212—234, 431—446, 537—556. és Palkó Attila: *Tutajozás a Maroson = Korunk Évkönyv 1979*. Romániai magyar népismeret. Kolozsvár-Napoca 1978. 202—212.

³ D. Prodan: *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*. Buc. 1967. I. 110.

⁴ Bővebben Palkó Attila—Zsigmond József: *Édesanyám rózsafája*. Részlet Magyaró község monográfiájából. Művelődés XXIV (1971). 8. sz. 19—21.

⁵ Dénes György: *Királyi vízóvók*. Környezetvédelem az Árpád-korban. Élet és Tudomány XXX (1975). 32. sz. 1509.

⁶ Szilágyi Miklós: *Halászati üzemformák a Tisza vidékén a XVIII—XIX. században*. Ethn. LXXXVI (1975). 521—536 (522—523).

⁷ MOL. F 51. sz., 243. *Az 1785—86. évi II. József-féle összeírás*, 8.

⁸ Akadémiai Levéltár, Kolozsvár. Béli cs. lt., 4. k. fasc. 1, nr. 9. A rendelkezésünkre álló másolatban a halmennyiségek helyén csak kipontozások vannak, így a mennyiséget nem tüntethettük fel.

⁹ MOL. F 13. sz. *1820. évi Cziráky-féle összeírás*, 3. pont.

¹⁰ Állami Levéltár, Marosvásárhely. 161. sz.

¹¹ A havasolásról bővebben Faragó József: *Kurcsi Minya havasi mesemondó*. Bukarest 1969. 7—14. Nagy Olga—Vöő Gabriella: *A mesemondó Jakab István*. Bukarest 1974. 7—13. Csergő Bálint: *A vörösfenyő Küküllőkeményfalva népi növényismeretében = ND 1978*. 47—49. Garda Dezső: *Gyergyóremetei erdőmunkások tegnap és ma = Változó valóság*. Szociográfiai tanulmányok. Szerk. Imreh István. Bukarest 1978. 133—162. Zsigmond József: *Havasolás = Korunk Évkönyv 1979*. 213—226.

¹² *Ungyica* vö.r. *undîță*: halászhorog.

¹³ *Gringye* vö.r. *grindea, grindei* vagy *grindel*: kövi csík.

¹⁴ Kós Károly: *A romániai magyarság néprajzáról = ND 1976*. 13.

¹⁵ E dolgozat szerzője Magyarón született, ott alapított családot és 33 éves koráig, 1952-ig ott élt családjával; azóta is állandó, élő kapcsolata van szülőfalujával. Ifjúkorában a halászatnak maga is több módját folytatta.

¹⁶ *Krisznyiik* vö.r. *crîsnic*: emelőháló.

¹⁷ *Gerdus* vö.r. *gârduț*: kis kerítés.

¹⁸ *Tókálás*: itt nyilvánvalóan hangutánzó eredetű, vö.r. *toacă*: tóka, faharang, kerepelő (főnév) és kerepel (ige). Változatairól és elterjedéséről l. Márton Gyula-Péntek János—Vöő István: *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*. Bukarest 1977. 380—381.